

↑ Deze sneeuwbal bloeit in de winter.
(*Viburnum x bodnantense* 'Dawn')

01 – 05 Lofzang op bos en schaduw

Bosbaden in je schaduwtuin	06
Mogelijkheden in je tuin	08
→ Pijlers van de ecotuin	14
→ De juiste plant op de juiste plaats	15

02 – 17 Van bos naar tuin

Bodem en plantensoorten	18
Licht en plantensoorten	19
Aanpassingen aan schaduw	19
Gelaagdheid	22
Wind	22
Vocht	22

03 – 25 Schaduwborder

Soortkeuze	26
→ Botanische soort en cultivar	27
→ Vier groepen vaste planten	28
Aanleg	28
Beheer	29
→ Kreeftachtigen in donkere hoekjes	31

04 – 33 Onderbegroeiing

Soortkeuze	34
Aanleg	35
Beheer	35
→ Bodembedekkers	35
Wil je onderbegroeiing onder bomen en struiken die er al vele jaren staan?	35
→ Onder een grote paddenstoel, rood met witte stippen	40
→ Knusse tapijtjes	41

05 – 43
**Klimplanten tegen
een schaduwmuur**

Soortkeuze	46
Aanplant	48
Beheer	49
→ Leven in de donkerste krochten	50
→ Vlindertoetjes	51

06 – 53
**Klimplanten
op pergola**

Soortkeuze	56
Aanleg en beheer	56
→ Onterechte kriebelangst	56

07 – 59
Wandelbosje

Soortkeuze	60
Aanleg	60
Beheer	67
→ Acrobaten in hoge bomen	69
→ Koninklijke smulpapen	69

08 – 71
Speelbosje

Soortkeuze	72
Aanleg	76
Beheer	79
→ Tsjilpende badgasten	80
→ Nieuwsgierige vogel	81

09 – 83
**Solitaire boom
of bomengroep**

Soortkeuze	84
Aanleg	84
Beheer	84
→ Beschermend laagje	87
→ Gourmets in je tuin	88

10 – 91
**Juiste plant op
de juiste plaats**

Successie in de natuur	92
Van successiestadia naar groenvormen	94
Gelaagdheid en lichtinval in een bos	95
Groenvormen en lichtinval in de tuin	95
Bodemeigenschappen	97
Habitus van een boom of struik	99

11 – 103
**De weg van gazon
naar bomen**

Snel en met veel arbeid: afplaggen	104
Traag en met weinig arbeid: bedekken met karton	104
Bodembewerking voor aanleg	105

12 – 107
Tot slot

13 – 112
Colofon

Lofzang op bos en schaduw

01

De sfeer in een gemengd loofbos kan betoverend zijn. Geen wonder dat veel kindersprookjes het als decor hebben: wezentjes die tussen de wortels van oude bomen leven, vogels die met elkaar praten hoog in de bomen, kleine zoogdieren met hun dagelijkse bezigheden en beslommingen.

Een wandeling in het bos is altijd een belevenis. De wisseling van de seizoenen manifesteert zich nergens anders zo duidelijk. In de **lente** bloeien er schitterende planten op de bodem maar het zijn toch vooral de bomen en struiken die de hoofdrol spelen. Zij zorgen voor de specifieke sfeer. Als hun bladeren zich ontplooiën, is het in het bos licht en luchtig met klein jong blad in vele schakeringen van groen. In de **zomer**, als het bladerdek zich heeft gesloten, is het er donkerder en een tikje geheimzinnig. Bij warm weer is het er heerlijk koel. In de **herfst** zien we in de kruinen een kleurexplosie en op de bodem een tapijt van gevallen bladeren met allerlei soorten zwammen die opduiken. In de **winter** tekenen zich de berijpte, kale takken af tegen een helderblauwe vrieshemel en trekt het mostapijt volop de aandacht.

Ook de geur in het bos is apart en altijd anders. Omdat er minder wind is, blijven de geuren er goed hangen. Daardoor ruik je het bos zo intens als je het doorkruist.

Bosbaden in je schaduwtuin

In Japan is er een hele beweging rond de weldoende effecten van een bos: *shinrin-yoku*, oftewel *bosbaden*, een term die je kunt vergelijken met *zonnebaden*. Met het gemengde loofbos als inspiratiebron creëer je in je tuin schaduw en zo je eigen *bosbad*. Onder een boom is het veel koeler dan onder een parasol. Je leest er een boek zonder zonnebril. En spelen hoeft echt niet altijd op een uitgestrekt gazon. Kinderen waarderen de speelkansen tussen en onder bomen en struiken.

Heb je een tuin met schaduw? Dan zijn er veel manieren om die aantrekkelijker te maken. Heb je nog geen schaduw? Dan kun je die zelf creëren. In dit boek lees je hoe je dit doet.

Schaduwborder

03

Soortkeuze

Voor de vroege bloei zijn er bolgewassen, zoals winterakoniet en sneeuwkllokje. Ze bloeien op het einde van de winter of in het begin van de lente. Ze brengen kleur in het vroege voorjaar.

Na de bolgewassen komen andere vaste planten. Met snelgroeïende planten zoals wilde akelei heb je snel resultaat, al in het jaar van de aanplant. Ze zaaien zich makkelijk uit. Het zijn weefplanten (zie kader p. 28). Andere soorten hebben meer tijd nodig om zich te vestigen, te groeien en te vermeerderen (hostasoorten). Ze kunnen tot 20 jaar en langer standhouden. Gebruik ze in de border als structuurbepalende plant of solitair (zie kader p. 28). Van heel wat planten ontwikkelde men cultivars (zie kader hiernaast). Daardoor is er meer keuze in bloem- en bladkleur. Witbloeiende soorten of planten met gevlekte bladeren (bijvoorbeeld witgerande hostasoorten) doen de schaduw oplichten.

Een schaduwborder kan de blikvanger worden van je tuin. Hij blijft het hele groeiseizoen door boeien. Lentebloeiërs starten met een zacht kleurenpalet van wit, blauw en roze. In de zomer gaat je aandacht naar de sterke contrasten in bladvorm en de vele tinten groen. In de herfst tonen de bijzondere zaaddozen zich.

In de natuur groeien deze planten aan de noordelijke bosrand of als onderbegroeiing midden in het bos. In het vroege voorjaar valt er licht op de bodem en groeien de bolgewassen en andere voorjaarsbloeiërs. Als de bomen in blad staan, is er meer schaduw en verdwijnen ze onder de grond. Dan komen de schaduwplanten aan bod.

Je kunt een schaduwborder aanleggen als overgangsbegroeiing van enkele struiken naar het gazon of terras, aan de voet van een haag of tegen een muur, met een oriëntatie naar het oosten of noorden.

BOTANISCHE SOORT EN CULTIVAR

De **botanische soort** is de soort waartoe een plant behoort, zoals die in wilde populaties voorkomt. Binnen de soort kunnen spontane variaties voorkomen. Botanische soorten vermeerderen spontaan. Sommige cultivars vermeerderen ook spontaan, maar lang niet allemaal.

Een **cultivar** is een groep van planten, geselecteerd op bepaalde eigenschappen, bijvoorbeeld bloemkleur, bladvorm, smaak. De cultivar werd specifiek ontwikkeld voor siertuin of tuinbouw en komt normaal gezien niet voor in wilde populaties. Dat een plant een cultivar is, zie je aan de schrijfwijze van de naam. Die geeft de soortnaam weer, plus de cultivarnaam. Zo behoren alle appels tot dezelfde plantensoort *Malus domestica*. Elk type appel krijgt dan een cultivarnaam erbij, bijvoorbeeld *Malus domestica 'Elstar'*. De cultivars worden tuintechnisch vermeerderd, niet spontaan.

Zo is het ook bij sierplanten, bijvoorbeeld bij de kleine maagdenpalm. De botanische kleine maagdenpalm (*Vinca minor*) heeft blauwpaarse bloemetjes, maar er is een cultivar met witte bloemen (*Vinca minor 'Alba'*).

De schaduw van een **muur** verandert niet veel gedurende het groeiseizoen. Er komt weinig zon, maar er is wel altijd voldoende licht voor planten om er te groeien. Dat wil zeggen dat er ook in de zomer nog bloeiende planten van halfschaduw kunnen groeien, bijvoorbeeld herfstanemoon (*Anemone sps.*). De muur verbruikt geen water uit de bodem, zoals bomen en struiken dat wel doen. Er is geen concurrentie om water. Een muur gericht naar het westen krijgt extra neerslag, een muur gericht naar het oosten krijgt juist minder neerslag en daar is de bodem droger.

- ← Schout-bij-nacht
- ← Mannetjesvaren en lievrouwebedstro
- Oosters nieskruid

De schaduw van een **struikengordel** of **bladverliezende haag** verandert van intensiteit in de loop van het jaar. In de lente valt er licht en ook wat zon op de bodem, het moment voor bollen. In de zomer zorgt het gesloten bladerdek voor diepe schaduw. Dit is de ideale standplaats voor planten met een aantrekkelijk blad die de schaduwzone zo boeiend maken, zoals varens, oosters nieskruid (*Helleborus orientalis*), wilde akelei (*Aquilegia vulgaris*). De struiken verbruiken heel wat grondwater, deze standplaats is droger dan de schaduw van een muur. Houd hiermee rekening bij de plantenkeuze.

TSJILPENDE BADGASTEN

Een **huismus** komt zelden alleen. Meestal zie je ze in groep, opgewekt en tsjilpend, door je tuin huppelen op zoek naar lekkers. Huismussen hebben een korte brede bek waarmee ze vooral zaden van de grond pikken. 's Winters houden ze zowel van de pitjes die uit je uitgebloeide zonnebloemen of onder de voedertafel gevallen zijn, als van de zaden van tuinplanten. Een goede reden om de uitgebloeide border de hele winter te laten staan.

Op warme zomerdagen komen ze ongeneerd baden of drinken in een ondiep schaalje vers water dat je buiten zet. Mussen hebben zich sterk aangepast aan het leven met de mens. Sociaal als ze zijn, broeden ze in losse kolonies, bijvoorbeeld onder dakpannen of in spleten en kieren van gebouwen. Omdat deze nestplaatsen schaars worden in onze moderne woningen, kun je helpen door speciale mussendakpannen te installeren, of mussenappartementen (bestaande uit meerdere nestkastjes aan elkaar) op te hangen. Buiten hun nest hebben ze, net als heggenmussen, de beschutting van heggen en struikgewas nodig om zich thuis te voelen.

Terwijl huismussen niet verlegen zijn om de broodkruimels van je tafel te pikken terwijl je erbij zit, krijg je de **heggenmus** veel moeilijker te zien. Zoals hun naam verklapt, houden ze zich liefst schuil in het dichte struikgewas, waar ze met hun bruingrijze kleur goed gecamoufleerd zijn. De mannetjes zijn in de vroege lente fameuze solozangers die zich 's ochtends vanuit de kruintop van een struik of boom laten horen. Net als het winterkoninkje en het roodborstje, jagen heggenmussen met hun spitse snavel hoofdzakelijk op de grond tussen de struiken op insecten. In de winter kun je ze bijvoederen zoals het winterkoninkje. Hun nest bouwen ze liefst zelf in een heg of struik.

← Aan de zuidrand van een bosje leveren de bottels van deze liaanroos wintervoedsel aan vogels.

← Huismus

↑ Heggenmus

→ Roodborstje

NIEUWSGIERIGE VOGEL

Nog een fervente bezoeker is het **roodborstje**. Dit nieuwsgierig vogeltje met zijn typerende oranje-rode borst weet menig aanschouwers te bekoren. Roodborstjes hechten veel belang aan hun territorium. Dit territorium gebruiken ze in het voorjaar om te broeden en in de winter om hun voedselvoorraad te verdedigen. Daarom verdedigen ze het territorium tegen andere roodborstjes, door luid te zingen en hun oranje-rode borstveren uit te spreiden. Het kan leiden tot felle gevechten met zwaargewonden tot gevolg, of uitzonderlijk zelfs doden.

Het heeft dus weinig nut om meer dan één roodborst-nestkast op te hangen. Het favoriete model heeft een brede opening, zoals een brievenbusje. Of gewoon je brievenbus. Strooi in de winter eventueel wat meelwormen of gewone zadenmix op een sneeuwvrij plekje onder de struiken of op de voedertafel.

Honger naar meer Ontdek de siertuin- boeken van Velt

Meer dan sprietjes

Hoe maak je van een saaie rechte tuin met coniferen een natuurlijk gazon met minder gras, meer bloemenborders, struikengordels, bijen, vlinders en vogels? *Meer dan sprietjes* toont het je! De voordelen zijn talrijk: je beleeft de seizoenen, je hebt meer privacy en je houdt tijd over om van je tuin te genieten. Ben je een beginnende of gevorderde tuinier? Ga de uitdaging aan om met kleine en gemakkelijke ingrepen jouw natuurlijke siertuin te maken.

Appel, peer en meer

Prachtige bloesems in de lente en heerlijke vruchten in de herfst. Elke tuin verdient een fruitboom! Maar welke fruitboom past bij jou en je tuin? En hoe zorg je voor een lekkere oogst? *Appel, peer en meer* helpt je bij de keuze van boomvorm en fruitsoort. Met een greep uit de lekkerste rassen voor de ecologische tuin. Je ontdekt waar een boom het liefst staat en hoe je de bodem verzorgt. Met behulp van tekeningen en praktische tips gidst dit boek je door de snoei. Kortom, een inspirerend sfeer- en doeboek voor de beginnende tuinier én gevorderde fruitliefhebber.

Stappen naar een ecologische tuin

Zin om nog meer te leren over aanleg en beheer van een siertuin? Dit handboek helpt je om stap voor stap een doelgericht beheerplan te maken, waarbij je onnodig snoeiwerk, een berg groenafval en ongewenste kruidgroei voorkomt. Een must-have voor elke tuinier op zoek naar ontdekking en avontuur!

Ontdek alle Velt-boeken
www.velt.nu/winkel

Geniet mee met velt

Velt is dé vereniging voor al wie milieuvriendelijk aan de slag wil in de tuin of in de keuken. Bij Velt leer je niet alleen hoe je op een ecologische manier lekkere groenten en fruit kweekt; je ontdekt er ook alles over prachtige siertuinen, over dier- en milieuvriendelijk kippen houden en over heerlijke gerechten vol vers geogoste seizoensgroenten.

Tal van publicaties en vormingen en het boeiende ledentijdschrift *Seizoenen* maken je wegwijs en helpen je om ecobewust te leven.

Zoveel voordelen

Word lid van Velt en je geniet meteen van tal van voordelen. Met je Velt-lidkaart krijg je korting op heel wat biologische of ecologische producten én op alle Velt-publicaties.

Zesmaal per jaar valt het tijdschrift *Seizoenen* in je bus, en je krijgt toegang tot het online *Seizoenen*-archief.

Van je lokale afdeling krijg je uitnodigingen voor inspirerende activiteiten. Heb je vragen over ecologisch tuinieren of koken? Dan geeft een Velt-medewerker je graag deskundig advies. Bovendien ontvang je als nieuw lid een leuk welkomstpakket.

Help ons om samen werk te maken van een milieuvriendelijke wereld! Kijk eens op **www.velt.nu** en word vandaag nog lid.

→ Magnolia

Colofon

Meer dan schaduw

EEN UITGAVE VAN VELT VZW

Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren

AUTEURS

Greet Tijskens, Geertje Coremans, Yacine Ryckebusch, Jana Van Butsel

LEESPANEL

Geertje Coremans, Frans De Smedt, Jana Van Butsel, Nike Verfaillie

FOTO'S

François De Heel – www.swadeheel.be

Foto op p 31: Koen Lock

Foto's op p 69 (rechts), 80, 81 (links): Hugo Willocx/Vogelbescherming Vlaanderen

Foto's op p 69 (links), 81 (rechts): Ineke Swillen

Foto op p 88 (links): Monique Callens

Foto's op p 40, 51 (onderaan), 56, 87, 88 (rechts), 104, 105: Velt

ILLUSTRATIES

Greet Tijskens

EINDREDACTIE

Frederika Hostens – www.frederika.be

GRAFISCHE VORMGEVING

Kurt Cornelis – www.sfumato.be

DRUK

Albe De Coker – www.albedecoker.com

Eerste druk: 2019

ISBN 9789492907066

Wettelijk Depotnummer: D/2019/3489/2

Overname van uittreksels is mogelijk na overleg met Velt vzw

© Velt vzw – Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren

Uitbreidingstraat 392c – B-2600 Berchem (België) – www.velt.nu

